

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Swedish University of Agricultural Sciences
Faculty of Veterinary Medicine and Animal Science

Välfärd hos frilevande hästar

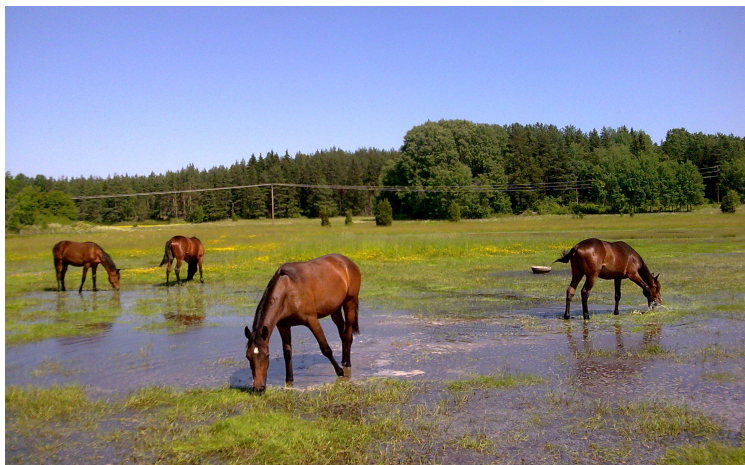

Foto: Märta Blomqvist

Karin Näslund

Examensarbete / SLU, Institutionen för husdjurens utfodring och vård, **444**
Uppsala 2013

Degree project / Swedish University of Agricultural Sciences,
Department of Animal Nutrition and Management, **444**

Examensarbete, 15 hp
Kandidatarbete
Husdjursvetenskap
Degree project, 15 hp
Bachelor Thesis
Animal Science

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Institutionen för husdjurens utfodring och vård

Swedish University of Agricultural Sciences
Faculty of Veterinary Medicine and Animal Science
Department of Animal Nutrition and Management

Välfärd hos frilevande hästar

The welfare of free ranging horses

Karin Näslund

Handledare: Anna Jansson
Supervisor:

Ämnesansvarig: Kristina Dahlborn
Subject responsibility:

Examinator: Jan Bertilsson
Examiner:

Omfattning: 15 hp
Extent:

Kurstitel: Kandidatarbete i husdjursvetenskap
Course title:

Kurskod: EX0553
Course code:

Program: Agronomprogrammet - husdjur
Programme:

Nivå: Grund G2E
Level:

Utgivningsort: Uppsala
Place of publication:

Utgivningsår: 2013
Year of publication:

Serienamn, delnr: Examensarbete / Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens utfodring och vård, 444
Series name, part No:

On-line publicering: <http://epsilon.slu.se>
On-line published:

Nyckelord: Välfärd, frilevande hästar, feral, domesticerad, tam
Key words: Welfare, free ranging, feral, domesticated, tame

Abstract

Except for the Przewalski horse, there are no true wild horses in the world. However, there are several herds of free ranging horses. One thing all of them have in common is that they are feral, in other words they are domesticated horses that have come back to the wild. Still, they may have a diverse history in both their origin and the way that they have become rewilded. In some places horses are being used for landscape preservation, and in other places they have escaped from farmers. There are few studies on the welfare of feral horses, but some studies show that feral horses not at all share the health issues of the domestic horse. Not in any one of the studies have they found a single fat horse, which is one of the most common problems in domestic horses. Neither do they show any stereotypic behaviour, which is one of the more common ways to assess animal welfare. If the horses are free ranged all year round the question of supplementary feeding has to be considered. The extra feeding can save horses lives but can also damage the ecosystem and make the horse population outnumber the carrying capacity of the landscape. In general, free ranging horses seem to have adapted very well to the new situation of life because in many places the number has increased dramatically and they have become a threat to their new environment. Instead of being nurtured as tame horses they are now being culled to minimise the damage to the ecosystems. So how we look upon a feral horse has very much to do with where the horse happens to live. Studies have shown that if we want to improve the lives of horses in our care, maybe looking at the feral horses could be a good start.

Sammanfattning

Spritt över världen finns en mängd frilevande hästar av varierande storlek och ursprung, gemensamt för dem alla utom Przewalskihästarna är att de är ferala. Ferala hästar härstammar från domesticerade hästar som av någon anledning återförvildats. Vissa har rymt ur fångenskap, andra har släppts fria. Ytterligare andra används som landskapsvårdare och är utplacerade av människor i syfte att återskapa en naturtyp som inte längre finns kvar. Hur välfärden för dessa djur bör bedömas och hur mycket ansvar vi har för deras välfärd varierar dock forskare emellan. När det gäller välfärden för tama hästar används ofta förekomsten av stereotyper som ett mått på hur hästarna mår, något som inte fungerar på de frilevande hästarna då dessa problem inte finns hos dem. Detta skulle i sin tur kunna betyda att de frilevande hästarna har en utmärkt välfärd. De frilevande hästarna utsätts istället för en rad andra svårigheter så som brist på foder, besvär av insekter, förvuxna hovar, och besvärliga väderförhållanden. Där hästarna är utplacerade av människan kan de ofta få mer omvårdnad än om de är förrymda. I naturreservatet Oostvaardeplassen skjuter de av hästar för att minska de lidande som kan uppkomma på grund av svält på vårvintern när tillgången på foder är som lägst. I Australien skjuter de också av hästar som ett av flera sätt att bli av med hästarna som där anses vara ett skadedjur, vilka förstör både för jordbrukarna och den naturliga floran och faunan. Ett djurslag kan betraktas på väldigt olika sätt, beroende på var i världen det råkar befinna sig. Att se hur de frilevande hästarna löser de olika problem som de ställs inför kan vara till hjälp för hur vi ska ta hand om våra tama hästar.

Inledning

Runt om i världen finns hästar som lever fria. De sista riktiga vildhästarna, Przewalskihästarna försvann dock från det vilda redan på 1960-talet. De få kvarvarande Przewalskihästarna har fötts upp i bevarandesyfte i olika djurparker runt om i världen. Några hästar har sedan i omgångar släppts ut i det fria i Mongoliet, de första 1997 (Slotta- Bachmayr et al, 2004). Resterande frilevande hästar är alltså ferala, det vill säga domesticerade hästar som har återförvildats. På vissa ställen används ferala hästar som naturvårdare utplacerade av människan för att bevara eller återskapa någon form av ursprunglig miljö (Gabor et al, 2010; Schwartz, 2005). Några uppmärksammade grupper av ferala hästar är mustangerna i Amerika, Camarguehästarna i Frankrike och Brumbysarna i Australien. Sedan finns det även mer eller mindre tama hästar som hålls under frilevande förhållanden (Samuel et al, 2012). Det finns flera studier på frilevande hästar, bland annat på deras beteende, födoval och flockstruktur, men få har tittat på deras hälsa och välfärd. De frilevande hästarna lever under vitt skilda förhållanden vad det gäller både klimat och tillgång till foder, men det är få som har rapporterat några missförhållanden hos hästarna. Det verkar snarare som att hästarna på flera ställen förökar sig så pass kraftigt att de kan bli ett problem i sig själva (Littin et al, 2004). Vissa problem verkar dock vara gemensamma för flera grupper av hästar såsom insekter (Keiper & Berger, 1981; Duncan & Vigne, 1979) och dåliga hovar (Samuel et al, 2012).

Välfärd är något som när det diskuteras för våra domesticerade hästar ofta behandlar förekomsten av stereotypier som ett mått på hästens välfärd (Henderson, 2007). Eftersom en frilevande häst oftast har möjlighet att utföra alla de fysiska såväl som sociala behov en häst har så utvecklar de inga stereotypier (Cooper & Albentosa, 2005). Så hur mäter man då välfärden hos frilevande hästar? Syftet med denna litteraturstudie har varit att ta reda på hur välfärd kan mätas hos frilevande hästar och hur deras välfärd ser ut idag. Som frilevande har jag i denna litteraturstudie valt att räkna hästar som lever helt utan, eller med minimal kontakt med människan. Denna litteraturstudie kommer också att ta upp flera grupper av ferala hästar som lever under vitt skilda förhållanden.

Vad är välfärd?

Välfärd definieras av Littin et al (2004) som när ett djurs näringsmässiga, miljömässiga, och beteendemässiga behov uppfylls. Dawkins (2004) menar att man kan avgöra ett djurs välfärd genom att ställa sig två frågor. Är djuret friskt? Har djuret tillgång till vad det vill ha? Dawkins påstår att dessa två frågor täcker in både djurets emotionella så väl som fysiologiska behov på ett bra sätt. Dessa båda frågor kan besvaras genom att se till ett djurs beteende och beteendestudier kan således användas för att undersöka välfärden hos djuren. Detta har flera fördelar jämfört emot många andra metoder, så som kroppsmätningar eller blodprov då det varken är invasivt eller störande för djuret. En annan stor fördel med metoden är att den kan användas av allt från lekmän, bönder och veterinärer till professionella forskare. Stereotypier används ofta som ett mått på välfärd, men det bör inte användas om enda parameter för detta, och huruvida ett djur som utför stereotypier har en sämre välfärd än ett djur som inte utför några stereotypier ifrågasätts av Mason & Latham (2004). De menar att djur som lever i en suboptimal miljö men inte uppvisar några stereotypier kan ha en sämre välfärd än djur i samma miljö som utför sådana beteenden, eftersom de djuren då har funnit ett sätt att hantera påfrestningarna från vistelsemiljön. Men de poängterar även att en stereotypi alltid skall tas på allvar som ett varningstecken på att något kanske inte står helt rätt till.

Faktiska problem hos frilevande hästar

Fodertillgång och hull

Frilevande hästar kan ha svårt att hitta tillräckliga mängder foder, till exempel under vintern när ingen betestillväxt sker eller under torra somrar då heller inget gräs växer. För dessa hästar är förmågan att lagra energi i form av fettvävnad väldigt viktigt. Hästarna som lever under sådana förhållanden stödutfodras ofta med hö eller ensilage (Gudmundsson & Dyrmondsson, 1994) men någon enkel lösning för hur utfodringen ska skötas är svår att hitta. Platsen där utfodringen sker kommer att få ett ökat slitage samtidigt som tillskottsfodret tillför mer näring till marken. Detta är två skäl till att se över var djuren hålls på vintern då det annars finns risk att påverka markens flora negativt. Ökad markbelastning kan även leda till ett högre parasittryck hos hästarna. Många gånger används frilevande hästar just som naturvårdare och då kan det vara olämpligt att tillskottsutfodra av dessa skäl. Även om tillskottsutfodring kan öka välfärden för hästarna vintertid så bör det tas i beaktande att om fler hästar klarar vintern och fler hästar är i skick att föröka sig till våren kommer antalet hästar på platsen att öka. Detta kan ses som ett problem om marken inte klarar av att föda hästarna resten av året. Utfodring sker ofta på ett fåtal platser där det inte är möjligt för alla hästar att äta samtidigt. Detta kan leda till att endast de mest ranghöga hästarna får tillgång till fodret (Gabor et al, 2010).

Hos de svenska Gotlandsrussen på Lojstahed lever stona nästintill vilda, med några undantag. Två gånger om året samlas de in för hovverkning, de samlas även in när de ska flyttas mellan de tre olika hägnen som hästarna har tillgång till. Hägnen omfattar sammantaget 650 ha (Enderborg, 2013). Dessutom tillskottsutfodras de med hö varannan dag under vintern. För att få hålla hästar på detta sätt har de ett särskilt tillstånd från jordbruksverket i vilket det ingår två veterinärbesiktnings per vinter där bland annat tillgången till vatten och väderskyddande skog kontrolleras (Eriksson, 2013 personligt meddelande).

I ett försök på Assateagueön jämförde Rudman och Keiper (1991) hull hos två grupper av hästar som inte stödutfodrades vid ett tillfälle under vintern (februari-mars) och ett tillfälle under sommaren (juli). De använde ett hullbedömningssystem kallat body condition score (BCS) med fem olika poängnivåer, där noll var den lägsta och fem var den högsta poängen. En häst med poäng noll hade mycket tydliga höftknölar, en konkav form mellan höftbensknöl och kors, tydligt synbara revben och beskrevs som mycket tunn. Poäng tre angavs som bra, med rundade höftknölar utan synliga revben. Poäng fem var väldigt fet med en konvex grop över korset. På ön fanns två grupper av hästar, en på norra och en på den södra delen av ön. På den södra delen av ön fanns både rikligt med bete och bra väderskydd. På den norra delen av ön var både betet och väderskyddet sämre och hästarna hade en mindre vistelseyta. Forskarna fann att hästarna på den södra delen hade ett högre hullpoäng jämfört med hästarna på den norra delen av ön. Förutom att jämföra hästarna efter vistelseort gjorde de även jämförelser mellan olika typer av hästar, där de lakterande stona hade ett signifikant lägre hullpoäng än gruppen som helhet. Både skillnaden mellan öns båda delar och mellan de lakterande stona och gruppens medelvärde gällde dock bara på sommaren. Forskarna såg att hingstarna i båda grupperna hade ett signifikant högre betyg för hull än både lakterande och icke lakterande ston, detta gällde både sommar och vinter. Samma resultat fick Hampson et al (2011) när de jämförde hullpoäng hos ferala hästar på fem olika platser i Australien. Där såg de även att hästarnas hull varierade med mängden regn som föll och de fann aldrig några feta hästar på någon av platserna, utan de klassades som tunna till ganska tunna. De såg ett signifikant samband mellan hullpoäng och mängden råprotein (RP) i det foder hästarna ätit, där hästar vars bete innehållit mer RP hade en högre hullpoäng. Råproteinhalten i betet var

beroende av vädret där platser som haft regn hade en högre RP-halt än platser som inte haft någon nederbörd. Två andra skäl som angavs som troliga orsaker till det dåliga hullet var att hästarna hade en relativt hög parasitbörda och att de vandrade långa sträckor, nästan 18 kilometer per dag för att ta sig mellan vatten och bete.

I Wales finns hästar som helt eller delvis hålls som frilevande. Hästarna får beta på allmänningar där vissa hästar tjudras och andra får beta fritt. De största problemen bland dessa hästar är regnskällor i pälsen, hovsprickor och förvuxna hovar samt häla. I studier sågs att så många som 40 % av de frigående och 24 % av de tjudrade hästarna ha hovsprickor. För förvuxna hovar var siffrorna 33 % respektive 37 %. Cirka 35 % av hästarna hade regnskällor. Tillgången och kvaliteten på vattnet för de tjudrade hästarna ifrågasattes. Hästarnas hull ansågs vara gott med ett betyg på 3,5 respektive 3 av 5 för frigående och tjudrade hästar. De tjudrade hästarna hölls inte helt enligt gällande regler (Welsh Assembly Government, 2008) utan forskarna fann flera brister i djurhållningen. Bland annat skall inga tjudrade ston hållas där det finns frigående hingstar, vilket inte efterlevdes här. Inte heller sättet de var tjudrade på var lagenligt, då det uttryckligen står att nylon bör undvikas i grimmor och halsringar. Hästarna bör istället ha utrustning av läder vilket ingen av hästarna i studien hade. Kedjan som hästen är tjudrad med bör även inkludera en svängtapp som låter kedjan rotera 360° både vid infästningen mot marken och vid infästningen till grimman/halsringen. Detta uppfylldes bara i 25 % av fallen. De tjudrade hästarna saknade helt tillgång till väderskydd (Samuel et al, 2012).

Tillgången på foder och vatten påverkar hästarnas förflyttningar. Hampson et al (2010) har tittat på hur mycket ferala hästar rör sig, genom att med GPS och Google Earth följa tolv hästar under sex och ett halvt dygn. Åtta av hästarna fanns i centrala Queensland där de hade gott om bete i närheten av vattenhål och fyra i Kings Canyon i Australien där tillgången till bra bete var betydligt sämre då hästarna var tvungna att konkurrera om fodret med både ferala kor och kameler. Tillgången till bete inom 15 kilometer runt om vattenhål var begränsad. Gemensamt för de båda platserna var att djuren endast hade tillgång till ett vattenhål. Forskarna såg inga signifikanta skillnader i tillryggalagd sträcka mellan hästarna på de olika platserna och det gemensamma medelvärdet var 15,9 kilometer per häst och dygn. Dock var de individuella variationerna stora och varierade mellan 8,1 och 23,8 kilometer per dag och häst. Det fanns skillnader i vad hästarna från de olika platserna ägnade dagen åt. De australienska hästarna som hade långt mellan vatten och bete kunde till exempel dricka så sällan som var fjärde dag. Det var även stora variationer mellan dagarna. De dagar då hästarna befann sig vid ett bättre bete vandrade de mindre än de dagar då de gick för att dricka. De amerikanska hästarna rörde sig ungefär lika långt varje dag och gick aldrig mer än åtta kilometer från vattnet. Skillnaderna i resurser på de olika platserna tros vara orsaken till de varierade resultaten.

Reproduktion och överlevnad

Ett forskarlag på Nya Zeeland har gjort en stor flerårig studie på ferala hästar på Kaimanawa. De tittade speciellt på hästarnas demografi och fruktsamhet. Målet med deras forskning var att göra en bättre demografisk modell för att kunna förstå och förutsäga förändringar i populationsstorlek hos ferala hästar. Genom att jämföra åldersgrupper, överlevnadsfrekvens och genom att titta på hur många föl som föds jämfört med hur många vuxna hästar det finns i flocken har beräkningar gjorts på hur fort en population skulle kunna växa under perfekta förhållanden. De kom då fram till att maximal tillväxthastighet för en hästflock är 21,7 % per år. Dock ser inte verkligheten ut så, utan även i ett område som Kaimanawa där dödligheten är låg (6,1 % exklusive avlivade hästar och 8,5 % inklusive avlivade hästar) ligger inte

tillväxthastigheten på mer än omkring 10 % (exklusive avlivade hästar, 7,2 % inklusive avlivade hästar) i Kaimanawa (Linklater et al, 2004).

Oostvaardeplassen är ett naturområde med våtmark i Nederländerna som på grund av sitt rika fågelliv faller inom Natura 2000, viket är ett nätverk av skyddsvärd natur inom EU (Naturvårdsverket, 2013). Området består av en inhägnad på 5486 ha vilket trots dess omfattande storlek innebär en viss begränsning för djuren när det gäller att fritt kunna röra sig för att kunna söka skydd och föda. Till området introducerades stora herbivorer, Heckboskap 1983, Konikponnyer 1984 och kronhjortar 1992 initialt för att gynna betande gäss genom att öppna upp landskapet. Även om dessa betesdjur från början introducerades som landskapsvårdare räknas de nu som en del av platsens naturliga fauna. Sedan 1996 räknas de även juridiskt som vilda efter beslut från den Nederländska jordbruksministern. Dock anser forskare att de står någonstans mellan vilda och tama i frågan om deras välfärd och huruvida människorna ska gå in och åtgärda eventuella missförhållanden. Betesdjuren ökade sedan i antal fram till ungefär år 2000, därefter har antalet Heckboskap långsamt sjunkit medan antalet hästar fortsatt stiga. Antalen döda djur av alla tre arter har fluktuerat över åren. År 2005 gjordes en utredning av området eftersom de stora herbivorererna då åter igen hade ökat i antal så markant att ovanligt många djur dog av svält under vårvintern det året. En grupp av internationella forskare tog då fram en handlingsplan som bland annat avsåg att ge djuren ett bättre väderskydd, att satsa på forskning och uppföljning av djuren samt att avliva djur som riskerar att självdö (djur med en BSC på 1-2) inom en snar framtid. Vintern 2010 var också svår för djuren, och efter stor medial uppmärksamhet bestämdes att en uppföljning av den första handlingsplanen var nödvändig. 2011 gjordes då en ny handlingsplan för området där man tog fram nya förslag på åtgärder för att höja välfärden för djuren i Oostvaardeplassen. När utredningarna gjordes bestod området endast av öppen betesmark med mindre buskvegetation. Den senare utredningen såg att väderskydd fortfarande saknades och att en lösning på det problemet skulle vara att öppna upp vägar till omkringliggande skogsområden. Skogen skulle i en inledande fas endast vara tillgänglig för djuren under vinterperioden, för att skona marken från eventuell överbetning och ge den en chans att återhämta sig. Men på längre sikt anser de att alla områden bör vara tillgängliga året om för att gynna floran även i skogsområdena. Forskarna har även tittat på de stora herbivorerernas möjligheter att uttrycka sina naturliga beteenden. De kom då fram till att både sociala, sexuella och foderrelaterade beteenden kan uttryckas utan hinder, men att möjligheten att välja vistelseområde efter säsong är begränsat (Gabor et al, 2010).

På flera håll i världen finns det så mycket frilevande hästar att både myndigheter och markägare ser dem som ett problem (Linklater 2004). Hästarna kan framförallt vara besvärliga på platser där de är introducerade av människan. Stora markslitage med erosion som följd och spridning av ogräsfrön (Dyring 1990), nedtrampade vattenhål och att hästarna inte hör till den naturliga faunan utan stör det ursprungliga djurlivet är några skäl som ofta anges till varför man vill hålla ner antalet, eller helt ta bort hästarna (Sharp & Saunders 2012). Hästarnas antal kan kontrolleras på flera sätt, så som att flytta hästar till nya områden, kastrera eller sterilisera, att skjuta av hästar eller att använda någon typ av fertilitetskontroll (Norris et al, 2005)

Insekter

Andra problem som de frilevande hästarna ställs inför är insekter och parasiter som kan påverka djurets fitness (Mooring & Hart, 1992). Keiper och Berger (1982) har använt sig av att data på hur ofta hästarna slår med svansen för att mäta hur mycket insekterna irriterar dem. Med hjälp av den metoden kunde de se att hästarnas användande av olika naturtypsområden

varierade under året och att olika naturtyper var olika hårt drabbade av insekter. Till exempel använde ingen hästgrupp i försöket området vid en vik på vintern medan alla grupper använde det som tillflyktsort under sommaren. Även stranden användes mycket av alla hästar på sommaren men endast sporadiskt av en grupp på vintern. För att komma undan insekterna söker sig hästarna gärna till tillflyktsorter så som blåsigare platser, höjder eller stränder under den tid på dygnet då trycket från insekterna är som störst. Tillflyktsorterna karakteriserades av en lägre temperatur och en högre vindhastighet vilket ger ett lägre insektstryck. Kullarnas övre tredjedel användes fyra gånger så mycket som resten av kullen. Även blåsiga gyttjestränder användes flitigt som tillflyktsort från de bitande insekterna.

Anpassning från domesticerad till feral

Runt om i världen har de ferala hästarna börjat avdomesticeras. På de västra slätterna i USA där ferala hästar funnits i flera hundra år har de även utvecklats genetiskt. Den blacka färgen med inslag av tigrering har blivit vanlig bland hästarna, de har även blivit mindre till växten och fått starkare hovar (Reed, 2012). Hampson et al (2010) tror att de Australienska vildhästarna har förändrats genetiskt för att klara av de torra förhållanden som finns i centrala Australien. Frackowiak & Komosa (2006) har funnit belägg för att Konikponnyer som hålls på tillräckligt stora ytor själva klarar av att hålla sina hovar i god kondition.

Välfärden hos före detta ferala hästar.

Dodman et al (2005) har undersökt förekomsten av stereotypa beteenden hos infångade och tämjda Mustangar. Han såg då att endast 2,4 % av de före detta ferala hästarna utförde någon form av stereotypt beteende, vilket är väldigt lågt. Hur många domesticerade hästar som utför stereotypier varierar väldigt mellan olika forskares resultat. I en studie av Waters et al (2002) så de att 34,7 % av hästarna utförde en eller flera stereotypier, medan Luescher et al (1998) såg att endast 12,3 % av de undersökta hästarna utförde någon form av stereotypier. Dodman et al (2005) föreslår att den låga frekvensen av stereotypier hos mustangerna skulle kunna komma sig av att de har haft en naturlig avvänjning från sin mamma, utan några traumatiska upplevelser som skulle kunna ha satt spår deras framtida beteende. Samt att de under hela sin föltid har haft möjligheten att utföra sin fulla beteendepertoar.

Diskussion

Välfärdsdefinitionen

Välfärd är ett omfattande och inte alltid så lätt begrepp. Först måste själva begreppet definieras, vad menas egentligen med välfärd? Sen måste det även definieras hur denna välfärd kan mätas. Dawkins (2004) förslag om att det skulle räcka med två enkla frågor för att utvärdera ett djurs välfärd bygger på att djuret självt skulle vara medvetet om sina behov och därmed kunna styra sitt beteende utefter det. Hans ena fråga var om djuret hade tillgång till vad det ville ha? Skulle det verkligen vara god välfärd om djuret hade tillgång till allt det vill ha? Om detta fungerade borde det väl inte finnas några feta hästar? Inte heller teorin om att hästar utan stereotypier inte skulle ha några välfärdsproblem håller för någon närmare granskning.

En art, flera förhållningssätt

En fråga som bör tas upp inför en diskussion om de frilevande hästarnas välfärd är ur vilket perspektiv hästarna ses. Är de vilda djur som människan inte har något moraliskt ansvar för, är de domesticerade djur som vi släppt ut i naturen för vilkas välfärd vi fortfarande ansvarar, eller är de rent av skadedjur som behöver hållas efter för att skydda naturen? Runt om i

värden besvaras frågorna på olika sätt. Myndigheterna i Nederländerna har beslutat att hästarna på Oostvaardeplassen ska räknas som vilda. Forskarna är dock inte helt överens om denna definition utan räknar hästarna i området som någon form av mellanting, varken tama eller vilda. Det är något som tydliggörs i den handlingsplan som tagits fram för området i vilken de vill minska djurens lidande genom att avliva djur med nedsatt överlevnadsförmåga. De anser att hänsyn skall tas till djurens kondition och naturens tillfälliga bärkraft för att beräkna vilka djur som har förmåga att klara vintern och vilka som bör tas bort innan deras lidande blivit för stort (Gabor et al, 2010).

I Australien har de ferala hästarna blivit ett stort problem, dels på grund av deras stora antal men kanske främst för att de inte är en ursprunglig art och inte har någon naturlig plats i deras fauna. Många bönder ser hästarna som en konkurrent till deras kor när det gäller tillgång till bete, de anser även att de förstör staket och trampar ner vattenhål (O'Brien 2004). Med den infallsvinkeln finns inget intresse för hästarnas välfärd, utan där är det viktigast att hålla nere antalet hästar på ett så billigt och smidigt sätt som möjligt. De vanligaste sätten att hålla antalet hästar nere är att skjuta hästarna från helikopter eller från marken (Norris et al, 2005). Både i Nederländerna och i Australien använder de sig av avskjutning som medel för att kontrollera antalet hästar, men av vitt skilda skäl. På Oostvaardeplassen i Nederländerna tar de inte bara hänsyn till att hästarna ska slippa självdö, utan de vill att deras lidande ska förminska så mycket som möjligt. Men samtidigt måste de ta hänsyn till målet med naturområdet, att citat: "the conservation and further development of a marshland ecosystem of high natural value as a habitat and breeding area for wild marshland birds and mammals". Därför vill de självklart undvika att störa djurlivet så mycket som möjligt (Gabor et al, 2010).

Att se samma djurart från så olika håll gör frågan mycket komplex. Samma häst som i Australien ses som ohyra, kan om den skulle fångas och tämjas hamna under en helt annan lagstiftning och väcka helt andra känslor hos människor.

Att fodra eller inte fodra?

Även tillskottsutfodring av ferala hästar är en splittrad fråga mellan djurvälstånd, naturlighet och utfodring som ett störande eller till och med förstörande element i ett ekosystem. Att endast stödutfodra när vintern är som svårast kan vara problematisk för hästens tarmflora, då det kan vara stor skillnad på tillskottsodret och hästens invanda diet. Detta kan leda till stora förändringar i tarmflora och det är känt att foderbyten kraftigt ökar risken för till exempel kolik (Tinker, 1997; Hudson et al, 2001). Det vore bättre för hästen att långsamt vänjas in den på det nya fodret, och tillskottsutfodra under en längre period. Detta leder dock till nya problem. Marksлитaget kommer att öka väsentligt vid de platser som tillskottsutfodringen sker. Sen tillförs även mer näring till marken via tillskottsutfodringen, vilket kan vara förödande för kulturmarker som ofta har en kvävekänslig flora. Detta bör uppmärksammas vid planering för utgångshästar då det påverkar vilka marker som kan vara lämpliga för detta (Höök Patriksson, 1998). Enligt svensk djurskyddslagstiftning måste hästarna förutom tillgång på mat även ha tillgång till våderskydd under vintern (DFS, 2007:6). Även detta är något som kan ställa till det när man vill hålla hästar på ett för dem mer naturligt sätt. En lösdrift skulle öka både slitaget på marken runt den och med det även parasittrycket och näringsstatus på platsen. Lösdriften bör således gärna placeras på en mer okänslig mark, till exempel gammal åkermark utan någon speciellt ömtålig flora. Att hålla hästar som landskapsvårdare i Sverige kan således vara svårt vintertid, kanske endast är lämpligt att hålla betande djur på känsligare marker under sommaren.

Hos hästarna i Wales kunde inte forskarna se några signifikanta skillnader i välfärd mellan de tjuvdrade och de frigående hästarna, när de tittade på hull, hovar och regnskollor. De hade dock flera förslag på vad som skulle kunna göras för att förbättra levnadsstandarden för de tjuvdrade hästarna. Så som att öka tillgången på vatten, motion och att ge dem tillgång till någon form av väderskydd (Samuel et al, 2012). Dock var regnskollorna lika frekventa hos frigående som hos tjuvdrade hästar vilket bör tyda på att även de frigående hästarna är i behov av någon form av väderskydd. De tjuvdrade hästarna hade marginellt mer problem med förvuxna hovar (37 % för tjuvdrade och 33 % för frigående). De frigående hästarna hade i sin tur fler hovsprickor än de tjuvdrade (40 % hos de frigående och 24 % hos de tjuvdrade). Detta skulle kunna bero på att de frigående hästarna sliter mer på sina hovar, vilket antyds av resultaten och att de därmed skulle verkas mer sällan än de tjuvdrade hästarna.

Vad kan vi lära av de ferala hästarna?

Ett av de största problemen hos dagens tamhästar är övervikt, och till det kopplade sjukdomar som fång. Vår vilja att alltid ge våra hästar det bästa har börjat gå över styr. Få hästar utför idag några särskilt krävande arbeten, ändå envisas vi med att fodra dem som om de var högpresterande. I det vilda är välfärdssituationen en helt annan, inte i en enda av de här belysta studierna har forskarna sett några överviktiga ferala hästar. Hampson et al (2010) ansåg att hästarna i hans studie var något tunna, men såg å andra sidan inte heller tydliga tecken på fång hos dem. Hampson et al (2011) anser att hans studie angående frilevande hästars foderpreferenser kan vara skäl nog för att utvärdera de gällande utfodringsrekommendationerna för hästar.

I en av studierna kunde forskarna se att hästarna tydligt valde var de skulle uppehålla sig under olika tider på dygnet, och att detta vart sommartid tydligt påverkat av förekomsten av insekter. Hästarna föredrog att skydda sig från insekter genom att uppsöka mer höglänta och blåsiga partier än att söka skydd från solen (Rudman & Keiper 1991). Om vi vill lära något utav detta kanske det kan vara att ge våra tamhästar tillgång till någon form av lättad från insekterna om sommaren, gärna i form av kuperade hagar där de har tillgång till blåsigare platser.

Dodman et al (2005) såg att tämjda mustanger hade en väldigt låg frekvens av stereotyper jämfört med andra studier som tittat på sedvanligt uppfödda hästar. De ansåg att detta kunde bero på att mustangerna har en naturlig uppväxt där de kan utöva alla naturliga beteenden och har en naturlig avvänjning från sin mamma. Detta är något som skulle kunna pockas upp av hästuppfödare då de skulle kunna söra för att fölen har tillräckliga vistelseytor och att de får vistas i en flock med en mer naturlig struktur, det vill säga hästar av olika åldrar. Samt att vänta med att skilja av fölen.

Skillnader i levnadsförhållanden hos frilevande hästar runt om i världen

De Australiensiska frilevande hästarna har inga staket som stänger in dem, utan de kan vandra så gott som fritt genom landskapet. Bönderna snarare stänger hästarna ute från sina betesmarker (Sharp & Saunders, 2012), lite som det var i Sverige på den tiden djuren fick beta på skogen och inägomarken stängslades in för att skydda den mot betande djur (Höök Patriksson, 1998). De Nederländska ponnyerna på Oostvaardeplassen har visserligen stora ytor att förfoga över men de är ändå inhägnade, vilket begränsar deras möjligheter att söka foder och skydd mot väder och vind då andelen skogsmark i hägnet var begränsad (Gabor et al, 2010). De Svenska russen är ännu mer begränsade då de under året flyttas mellan de tre olika hägnen som Lojsta hed idag består av (Enderborg, 2013). De flesta svenska betesmarker används bara om sommaren, vilket ger marken en helt annan karaktär än om den skulle ha

nyttjats som fodertillgång året om som till exempel Oostvaardeplassen. Ett bete som bara nyttjas om sommaren kan föda betydligt fler djur än ett som även skall fungera som vinterbete. Ett vinterbete måste även kunna erbjuda djuren ett tillräckligt skydd från väder och vind (Helmer, 2002).

Slutsats

De ferala hästarna lever ett liv vitt skilt från de flesta domesticerade hästars liv, och har således en del andra problem än de tama hästarna. Dock har de även mycket gemensamt, som behovet att vandra, födosöka, äta, att forma sociala relationer och komma undan insekter och besvärligt väder. Genom att applicera några av de vanligaste välfärdsdefinitionerna på ferala hästar, som avsaknaden av stereotypier och att de har möjlighet att uttrycka hela sin beteende repertoar skulle det ses att de ferala hästarna i det stora hela har en mycket god välfärd. Trots att hästen sedan länge varit domesticerad har den ändå haft kvar alla de viktigaste egenskaperna som behövs för att klara sig i det vilda. Så ett klokt sätt att öka välfärden för våra domesticerade hästar kan vara att se hur de ferala hästarna löser de problem som de ställs inför i naturen.

Referenser

- Cooper, J. J., Albentosa, M. J. 2005. Behavioural adaptation in the domestic horse: potential role of apparently abnormal responses including stereotypic behavior. *Livestock Production Science* 92, 177–182.
- Dawkins, M. S. 2004. Using behaviour to assess animal welfare. *Animal Welfare* 13, 3-7
- DFS. 2007:6 Djurskyddsmyndighetens författningssamling. nr L 101. Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning.
- Dodman, N. H., Normile, J. A., Cottam, N., Guzman, M. Shuster, L. 2005. Prevalence of Compulsive Behaviors in Formerly Feral Horses. *The Journal of Applied Research in Veterinary Medicine*. 3:1
- Duncan, P., Vigne, P. 1979. The effect of group size in horses on the rate of attack a by blood-sucking flies. *Animal Behaviour* 27, 623-625.
- Dyring, J. 1990. The impact of feral horses (*Equus caballus*) on sub-alpine and montane environments in Australia. University of Canberra. Division of resource Environmental Science.
- Enderborg, B. April 2013. <http://www.guteinfo.com/?id=729>
- Eriksson, A. Maj 2013. Personligt meddelande. Webbansvarig lojstahedsrussen.se
- Frackowiak, H., Komosa, M. 2006. The dynamics of hoof growth of the primitive Konik horses (*Equus caballus gmelini* Ant.) in an annual cycle. *Biological Rhythm Research*, 37:3, 223-232
- Gabor, J. D., van Alphen, J. J. M., Clutton-Brock, T. H., Kaandorp, J., Ohl, F., Olff, H., Putman, R. J., Reynolds, D. 2010. Natural processes, animal welfare, moral aspects and management of the Oostvaardersplassen. Report of the second International Commission on Management of the Oostvaardersplassen. Wing rapport 039.

- Gudmundsson, O., Dyrmondssen, O. R. 1994. Horse grazing under cold and wet conditions: a review. *Livestock production science* 40, 57-63.
- Hampson, B. A., de Laat, M. A., Mills, P. C., Pollitt, C. C. 2010. Distances travelled by feral horses in 'outback' Australia. *Equine Veterinary Journal* 42, 582-586.
- Hampson, B. A., Owens, E., Watts, K. A., Mills, P. C., Pollitt, C. C., de Laat, M. A. 2011. Nutritional analysis of gastric contents and body condition score at a single time point in feral horses in Australia. *AJVR*, 72, 1226-1233.
- Helmer, W. 2002. Natural grazing versus seasonal grazing. Stichting Ark. *Vakblad Natuurbeheer*.
- Henderson, A. J. Z. 2007. Don't Fence Me In: Managing Psychological Well Being for Elite Performance Horses. *Journal of applied animal welfare science* 10, 309-329.
- Hudson, J.M., Cohen, N.D., Gibbs, P.G., Thompson, J.A 2001. Feeding practices associated with colic in horses *Journal of the American Veterinary Medical Association* 219:10, 1419-1425.
- Höök Patriksson, K. (ed). 1998. *Skötselhandbok för gårdens natur- och kulturvården*. Jönköping. Jordbruksverket.
- Keiper, R. R., Berger, J. 1982. Refuge-seeking and pest avoidance by feral horses in desert and island environments. *Applied Animal Ethology*, 9 111-120.
- Linklater, W. L., Cameron, E. Z., Minot, E. O., Stafford, K. J. 2004. Feral horse demography and population growth in the Kaimanawa Ranges, New Zealand. *Wildlife Research* 31, 119-128.
- Littin. K. E., Mellor. D. J., Warburton. B., Eason. C. T. 2004. Animal welfare and ethical issues relevant to the humane control of vertebrate pests. *New Zealand Veterinary Journal* 52:1, 1-10.
- Luecher, U. A., McKeown, D. B., Dean, H. 1998. A cross-sectional study on compulsive behaviour (stable vices) in horses. *Equine veterinary journal* 27, 14-18.
- Mason, G. J., Latham, N. R. 2004. Can't stop, won't stop: is stereotypy a reliable animal welfare indicator? *Animal Welfare* 13, 57-69.
- Mooring, M. S., Hart, B. L. 1992. Animal groping for protection from parasites: selfish heard and encounter-dilution effects. *Behaviour* 123, 193-173.
- Naturvårdsverket. Maj 2013. <http://www.naturvardsverket.se/natura2000>
- Norris, A., Low, T., Gordon, I., Saunders, G., Lapidge, S., Lapidge, K., Peacock, T., Pech, R. 2005. Review of the management of feral animals and their impact on biodiversity in the Rangelands A resource to aid NRM planning. Pest Animal Control CRC, Canberra.
- O'Brien, P. 2004. Maneging a legend, Horse management in Kosciuszko National Park. Feral Horse Management Workshop. Thredbo NSW.
- Pascoe, C., Foster, D. Feral horse management in Victoria. 2004. Feral Horse Management Workshop. Thredbo NSW.
- Reed, C. M. 2012. Enriching the Lives of Wild Horses: Designing Opportunities for Them to Flourish. *Environmental Values* 21, 317-329.

- Rudman, R., Keiper, R. R. 1991. The body condition of feral ponies on Assateague island. *Equine Veterinary Journal* 23, 453-456.
- Samuel, E. K., Whay, H. R., Mullan, S. 2012. A preliminary study investigating the physical welfare and welfare code compliance for tethered and free-ranging horses on common land in South Wales. *Animal Welfare* 21, 593-598.
- Schwartz, K. Z. S. 2005. Wild horses in a 'European wilderness': imagining sustainable development in the post-Communist countryside. *Cultural Geographies* 12, 292-320.
- Sharp, T., Saunders, G. 2012. Model code of practice for the humane control feral horses. HRCOP.
- Slotta-Bachmayr, L., Boegel, R., Kaczensky, P., Stauffer, C., Walzer, C. 2004. Use of Population Viability Analysis to Identify Management Priorities and Success in Reintroducing Przewalski's Horses to Southwestern Mongolia. *The Journal of Wildlife Management* 68; 4, 790-798.
- Tinker MK, White NA, Lessard P, Thatcher CD, Pelzer KD, Davis B and Carmel DK 1997. Prospective study of equine colic risk factors. *Equine Veterinary Journal* 29, 454-458.
- WAG. 2008. Welsh Assembly Government. D0870809. Code of Practice for the Welfare of Equines. Appendix 1, Code of Practice for the Welfare of Equines Tethering.
- Waters, A. J., Nicol, J. C., French, N. P. 2002. Factors influencing the development of stereotypic and redirected behaviours in young horses: findings of a four year prospective epidemiological study. *Equine veterinary journal* 34:6, 572-579.

I denna serie publiceras examensarbeten (motsvarande 15, 30, 45 eller 60 högskolepoäng) vid Institutionen för husdjurens utfodring och vård, Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionens examensarbeten finns publicerade på SLUs hemsida www.slu.se.

In this series Degree projects (corresponding 15, 30, 45 or 60 credits) at the Department of Animal Nutrition and Management, Swedish University of Agricultural Sciences, are published. The department's degree projects are published on the SLU website www.slu.se.

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för veterinärmedicin och
husdjursvetenskap
Institutionen för husdjurens utfodring och vård
Box 7024
750 07 Uppsala
Tel. 018/67 10 00
Hemsida: www.slu.se/husdjur-utfodring-varld

*Swedish University of Agricultural Sciences
Faculty of Veterinary Medicine and Animal
Science
Department of Animal Nutrition and Management
PO Box 7024
SE-750 07 Uppsala
Phone +46 (0) 18 67 10 00
Homepage: www.slu.se/animal-nutrition-management*